

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО КООПЕРАТИВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. Досліджено сучасну організаційну структуру і пріоритетні напрямки діяльності Міжнародного кооперативного альянсу (МКА) як світового центру кооперативного руху. Засвідчено роль МКА як вагомого фактора світового економічного і політичного життя. Проаналізовано напрямки підтримки кооперації спеціалізованими установами Організації Об'єднаних Націй. Визначено зміст і пріоритети діяльності Об'єднаного комітету сприяння й надання допомоги кооперативам. Досліджено інституційні передумови співробітництва та інтеграції кооперативного сектора країн Європи. Проаналізовано склад багато профільної кооперативної мережі «Європейські кооперативи». Досліджено головні цілі діяльності в інтересах споживачів Європейського об'єднання споживчих кооперативів (EuroCoop). Визначено зміст і напрямки співпраці EuroCoop з провідними європейськими і світовими галузевими інституціями. Структуровано основні напрямки діяльності EuroCoop і відповідні їм політики реалізації. Узагальнено досвід співпраці системи споживчої кооперації України з міжнародними кооперативними організаціями і запропоновано перспективні напрями подальшої співпраці.

Ключові слова: міжнародний кооперативний рух, кооперація, міжнародне кооперативне співробітництво, міжнародні кооперативні організації.

Hrynyuk Nataliia

Kiev National University of Trade and Economics

ORGANIZATION AND INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL COOPERATIVE COLLABORATION

Summary. The modern organizational structure and priority areas of activity of the International Cooperative Alliance (ICA) as the world center of the cooperative movement are investigated. The role of the ICA as a significant factor in world economic and political life is demonstrated. Directions for cooperation support by United Nations specialized agencies are analyzed: the United Nations Development Program (UNDP), the Organization for Industrial Development (UNIDO), the Organization for Education, Science and Culture (UNESCO), the Food and Agriculture Organization (FAO). The content and priorities of the Joint Committee for the Promotion and Assistance to Cooperatives have been identified. The role of the International Labor Organization in the development of cooperation is attested. Institutional prerequisites for collaboration and integration of the cooperative sector of European countries are explored. Active support was given to the activities of cooperative organizations by influential European Economic Institutions (European Commission, European Unit of ICA Europe, Coordinating Committee of the Association of European Cooperatives (CCACE), European Cooperatives Project). The composition of the multi-profile cooperative network «European cooperatives» is analyzed. The main goals of the European Consumer Cooperative Consumers' interests have been investigated. The content and directions of EuroCoop's cooperation with the institutions of the European Union (European Parliament, European Commission, Council of the European Union) and leading European and world sectoral institutions have been identified. The main activities of EuroCoop are structured. The content and composition of the main policies for the implementation of EuroCoop activities are analyzed. The role and tasks of the EuroCoop network in the implementation of the project of the ICA «Cooperative Decade of Sustainable Growth» have been determined. The experience of collaboration of the system of consumer cooperation of Ukraine with international cooperative organizations is generalized and perspective directions of further collaboration are proposed.

Keywords: international cooperative movement, cooperative, international cooperative collaboration, international cooperative organizations.

Постановка проблеми. Однією із доволі потужних сфер інтеграції у світі є міжнародний кооперативний рух. Світовий кооперативний досвід свідчить, що кооперація – це не лише тип виробництва чи форма господарської діяльності, а економічно обумовлена ідеологія господарювання в жорстких економічних умовах, у тому числі трансформаційних криз та глобалізації світового економічного простору.

Протягом останнього століття світовий кооперативний рух зазнав активного розвитку, що ознаменувалося зростанням кількості кооперативів та їх членів, укрупненням кооперативних організацій та концентрацією кооперативних капіталів, збільшенням масштабів господарської діяльності кооперативів, зростанням впливу кооперативної

ідеології, активним співробітництвом кооперативів на національному і міжнародному рівнях з утворенням міжнародної кооперативної мережі. Міжнародне співробітництво в межах єдиної мережі нині відбувається як на основі спеціальних партнерських угод, так і через міжнародні кооперативні організації, вивчення установчих та економічних засад яких дасть змогу національним кооперативним об'єднанням активніше долучитися до діяльності міжнародного кооперативного руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань розвитку міжнародного кооперативного співробітництва присвячені наукові праці вітчизняних науковців Вісина В.В., Вісної Т.М., Кравчук П.Я. [1], Землюліної Н.І. [2], Семіва С.Р. [4]. Не зменшуючи вагомості їх

напрацювань, слід наголосити на необхідності актуалізації досліджень сучасної структури, механізмів і особливостей діяльності міжнародних кооперативних організацій з огляду на розвиток світового кооперативного руху.

Метою даної статті є дослідження структури і пріоритетних напрямків діяльності міжнародних кооперативних організацій з точки зору розвитку міжнародного кооперативного співробітництва і потенціалу розширення співпраці з національними кооперативними об'єднаннями.

Виклад основного матеріалу. Співробітництво кооперативних організацій сьогодні відбувається у глобальному та континентальному масштабах. Роль світового центру кооперативного руху відіграє Міжнародний кооперативний альянс (МКА, ІСА) – заснована в 1895 році найбільша в світі незалежна неурядова організація, яка об'єднує, представляє і служить кооперативам у всьому світі. Міжнародний кооперативний альянс покликаний сприяти глобальному розвитку кооперативного руху, захищати цінності та принципи кооперації, взаємовигідні для кооперативів – членів цієї мережі стосунки, у тому числі й економічні, піклуватися про розвиток людства, економічний і соціальний прогрес, гендерну та расову рівність, мир і безпеку народів, залишаючись при цьому незалежним від будь-якої політичної чи релігійної організації об'єднанням.

Для забезпечення ефективного функціонування світової кооперативної мережі сформована триступенева організаційна структура Міжнародного кооперативного альянсу, яка включає: центральні і регіональні органи управління та галузеві секторальні організації (рис. 1) [8]. Організаційна структура МКА децентралізована, що дає йому змогу ефективно проводити спрямовану на реалізацію основних цілей цієї організації політику за пріоритетними напрямками: забезпечення співробітництва кооперативних організацій на міжнародному рівні; захист кооперативної ідентичності і поширення кооперативної ідеї; забезпечення функціонування світової кооперативної мережі і підтримки кооперативного руху на міжнародному та національному рівнях.

На сьогодні, за понад сторічну історію координації міжнародної кооперативної діяльності, Міжнародний кооперативний альянс перетворився в велику міжнародну організацію, яка має статус «А» першої категорії в Економічній і Соціальній раді ООН, консультативний статус вищої категорії в ЮНЕСКО та деяких інших міжнародних організаціях [3].

Велику увагу питанням кооперації надає ООН, особливо її економічна і соціальна рада (ЕКОСОР). Послідовна політика ООН на підтримку кооперації мала вплив на спеціалізовані установи ООН, діяльність яких останнім часом усе більше орієнтується на заохочення кооперативних програм і проектів розвитку: Програму розвитку ООН (ПРООН), яка, отримавши статус співпрацюючої організації, є основним джерелом фінансування проектів допомоги кооперативам по всьому світу; Організацію з промислового розвитку (ЮНІДО), особливо зі спеціалізованим комітетом робітників виробничих і ремісничих кооперативів, практична допомога якого переважно зводиться до підготовки кваліфікованих

кооперативних фахівців із країн, що розвиваються, а також до організації разом із МКА семінарів та інших заходів щодо питань діяльності промислових кооперативів; Організацію з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО), особливо в частині підготовки кадрів і підвищення кваліфікації членів кооперативів; Продовольчу і сільськогосподарську організацію (ФАО), яка проводить дослідження з проблем кооперації, реалізовує спеціальні проекти в країнах, що розвиваються, організовує навчальні кооперативні заходи (курси, симпозиуми, семінари) тощо.

Особливу роль у розвитку кооперації відіграє Міжнародна організація праці (МОП), кооперативна програма якої концентрується на допомозі споживчим товариствам шляхом впровадження результатів досліджень з проблем розвитку кооперації, розповсюдження інформації, консультативної допомоги в розробленні кооперативного законодавства, підготовки кадрів, сприяння розвитку співпраці між кооперативними організаціями.

Крім Міжнародного кооперативного альянсу, розвитку кооперації у світі сприяє діяльність і інших міжнародних кооперативних організацій. Зокрема, Об'єднаний комітет сприяння й надання допомоги кооперативам (Комітет кооперативного розвитку), виступаючи єдиною міжнародною кооперативною організацією, членами якої є як урядові, так і неурядові організації (МКА, Секретаріат ООН, МОП, ФАО, Всесвітня рада кредитних спілок, Міжнародна федерація робітничих плантацій, сільськогосподарства і суміжних професій), функціонує як сполучна ланка між установами ООН та міжнародними неурядовими організаціями і створений для сприяння й координації допомоги кооперативам країн, що розвиваються: приділяє чималу увагу дослідницькій діяльності, готує аналітичні огляди про розвиток кооперації в різних країнах, розглядає проблеми кооперативної теорії та практики [3].

За час свого існування міжнародний кооперативний рух став не тільки невід'ємною частиною практичної діяльності Організації Об'єднаних Націй, а й вагомим фактором світового економічного й політичного життя. Сьогодні Міжнародний кооперативний альянс активно підтримує і захищає інтереси широких верств населення, бере участь у заходах, що проводяться ООН та її спеціалізованими органами, підтримує акції демократичних і миролюбних сил. Серйозну увагу МКА приділяє проблемам кооперативної демократії, зміцненню єдності лав міжнародного кооперативного руху, подальшому розвитку і підвищенню ефективності діяльності як окремих кооперативних підприємств, так і функціонування світової кооперативної мережі в цілому [6].

У розвитку міжнародних кооперативних зв'язків відіграють чималу роль кооперативні об'єднання різних країн світу. Міжнародна кооперативна співпраця та міжнародні кооперативні об'єднання стали економічним підґрунтям інтернаціоналізації господарської діяльності кооперативів, яка сприяла процесам інтеграції і централізації в кооперативних організаціях, певною мірою зміцнюючи позиції кооперативного сектору в економіці різних країн і континентів.

Особливо вагомість кооперативного сектору економіки підтверджується досвідом розвитку вищезначеної форми господарювання в країнах

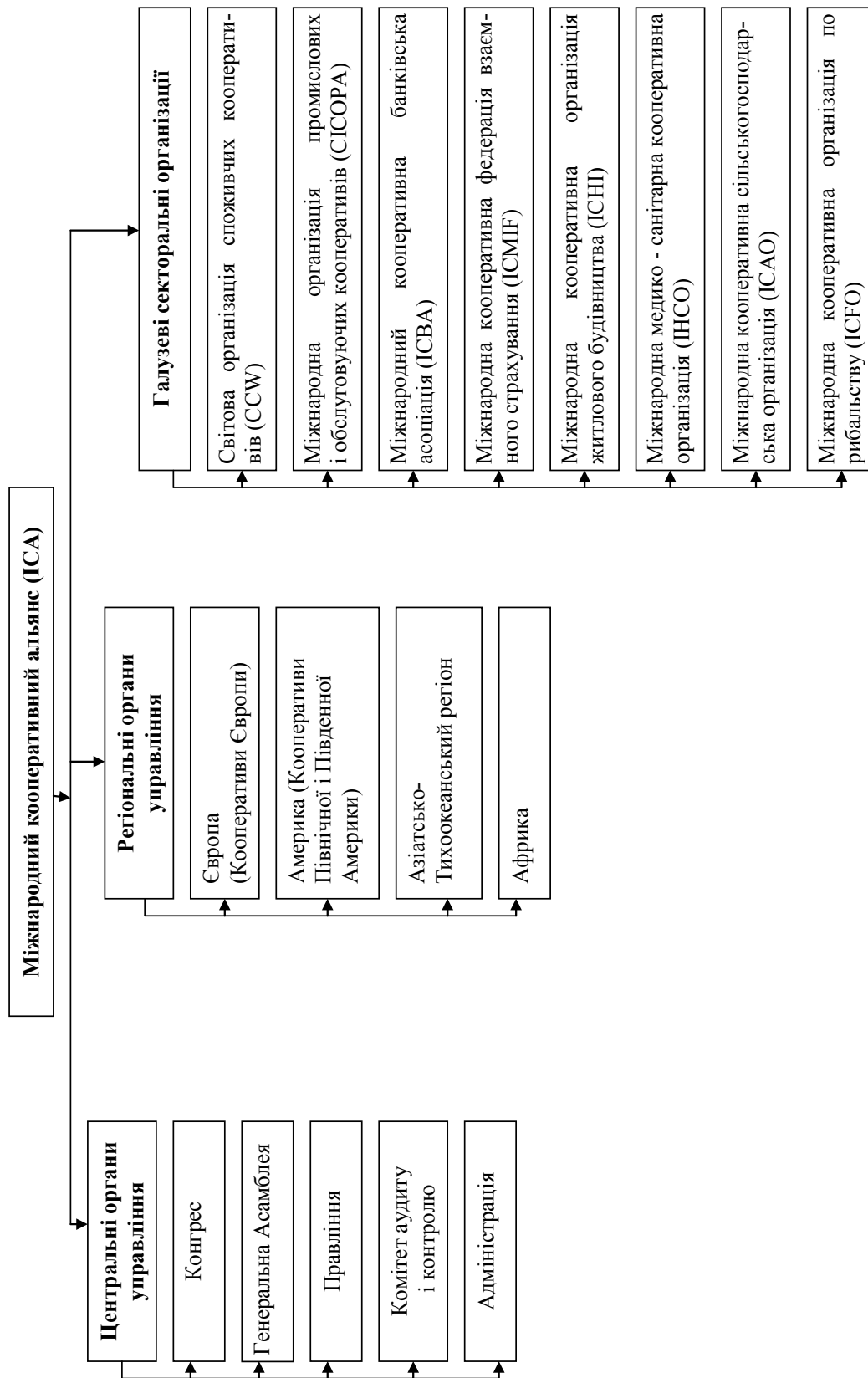

Рис. 1. Організаційна структура Міжнародного кооперативного альянсу

Джерело: узагальнено автором

ЄС: майже половину загальної кількості кооперативів у світі складають європейські кооперативи, членами яких є близько 150 млн. людей з 46 країн Європи.[9] Слід зазначити, що сьогодні у Європі створено сприятливі інституціональні передумови для міжнародного кооперативного співробітництва та інтеграції кооперативного сектора різних країн. Особливо активну підтримку діяльності кооперативних організацій здійснюють впливові європейські економічні інституції (Європейська комісія, європейський підрозділ МКА (ISA Europe), Координаційний комітет Асоціації європейських кооперативів (CCACE), проект «Європейські кооперативи») та наднаціональні організації, зокрема спеціалізовані установи ООН (Міжнародна організація праці (МОП), Світова продовольча та аграрна організація, Організація з питань освіти, культури та науки (ЮНЕСКО), Організація за промислового розвитку (ЮНІДО), Фонд капітального розвитку (ФКРООН)).

Останнє десятиріччя для кооперативів Європейського Союзу ознаменувалося концентрацією зусиль за трьома основними напрямками: розширення сфери використання кооперативних об'єднань, удосконалення кооперативного законодавства, визнання політичними структурами Євросоюзу за кооперативами належного місця в реалізації актуальних для європейської спільноти завдань. Останнім часом завдяки зусиллям європейського підрозділу МКА, Єврокомісія прийняла Європейський кооперативний статут (SCE) та спеціальне Звернення про сприяння розвиткові кооперативів у Європі.

На сьогодні європейську багатопрофільну кооперативну мережу «Європейські кооперативи» формують галузеві організації в різних сферах діяльності (рис. 2) [7].

«Найстарішою» організацією в складі європейської кооперативної мережі є Європейське об'єднання споживчих кооперативів (EuroCoop). Засноване в 1957 році кооперативними спілками країн Спільного ринку, Європейське співтовариство споживчих кооперативів стало однією з перших неурядових організацій, визнаних Європейською комісією. У 1972 р. ЄЕС визнала EuroCoop як організацію споживачів і ввела її до складу дорадчого комітету з питань споживання. Членам свого об'єднання EuroCoop пропонує інструменти взаємодії з установами Європейського Союзу (Європейським парламентом, Європейською комісією, Радою Європейського Союзу) для спільного лобювання інтересів споживчої кооперації на європейському просторі.

EuroCoop представляє та підтримує структуру і функціонування споживчих кооперативів європейського рівня. Насамперед, як результат тісної співпраці з Європейським економічним і соціальним комітетом, інтереси європейської споживчої кооперації гідно представлені в рішеннях Європейського парламенту. Діяльність EuroCoop реалізується, зокрема, участю організації в різних форумах, таких як Партнерська платформа Європейської адміністрації продовольчої безпеки «EFSA», різноманітних консультативних групах і платформах в межах Європейської комісії (Платформа ЄС для дій у галузі харчування, фізичної активності та здоров'я), Європейський форум стійкості роздрібної торгівлі, Європейська спо-

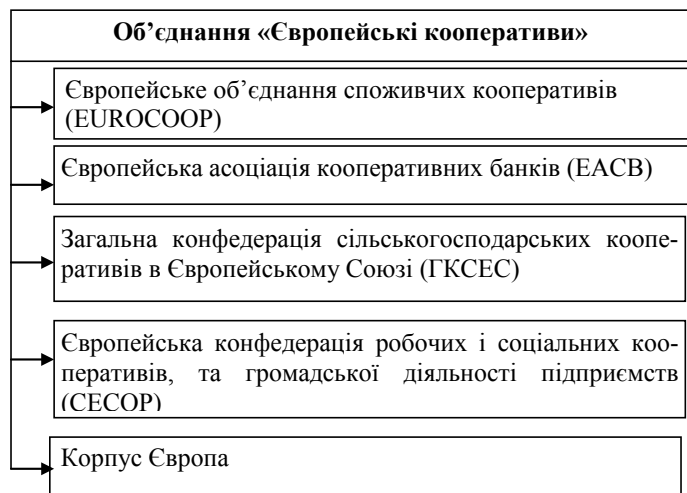

Рис. 2. Склад об'єднання «Європейські кооперативи»

Джерело: узагальнено автором

живча Консультативна група «ECCG», Консультативна група з харчової мережі та здоров'я тварин і рослин, та інших. Крім того, відповідно до угоди з Міжнародним кооперативним альянсом EuroCoop забезпечує підтримку світової організації споживчих кооперативів (CCW).

В межах своєї діяльності на чолі європейської мережі споживчої кооперації EuroCoop реалізує чотири головні цілі в інтересах споживачів: просування економічних і соціальних цілей членів споживчих кооперативів до європейських установ; захист відповідального й етичного підходу до їжі, стійкий розвиток європейського рівня споживання; інформування членів організації про європейську політику та ініціативи, які стосуються їхньої діяльності; забезпечення форуму для обміну інформацією і координації загальних інтересів членів організації [7].

Основними напрямками діяльності EuroCoop є галузево-цільовий, фундаментально-організаційний та стратегічний, які знаходять своє відображення у відповідних політиках (рис. 3) [7].

Галузево-цільовий напрямок діяльності відповідає особливостям функціонування підприємств і організацій європейської мережі споживчої кооперації, що знаходять своє відображення у продовольчій політиці та діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

Продовольча політика споживчих товариств європейської мережі має бути заснована на принципах безпеки, якості, доступності, стійкого розвитку та інформації для споживачів. Основними складовими продовольчої політики EuroCoop є: здоров'я та харчування, місцеве виробництво, нові технології. Ключові моменти цього напрямку діяльності знаходять своє відображення у відносинах з Європейською адміністрацією продовольчої безпеки «EFSA», а також відіграють ключову роль у багатьох дискусіях, пов'язаних з питаннями здоров'я, харчування, якості та безпеки харчових продуктів.

Більшість споживчих кооперативів працюють, насамперед, як мережа підприємств роздрібної торгівлі і, природно, залежать від політики ЄС, спрямованої на підприємства в секторі роздрібної торгівлі. Ключовими акцентами діяльності підприємств роздрібної торгівлі є: рівні

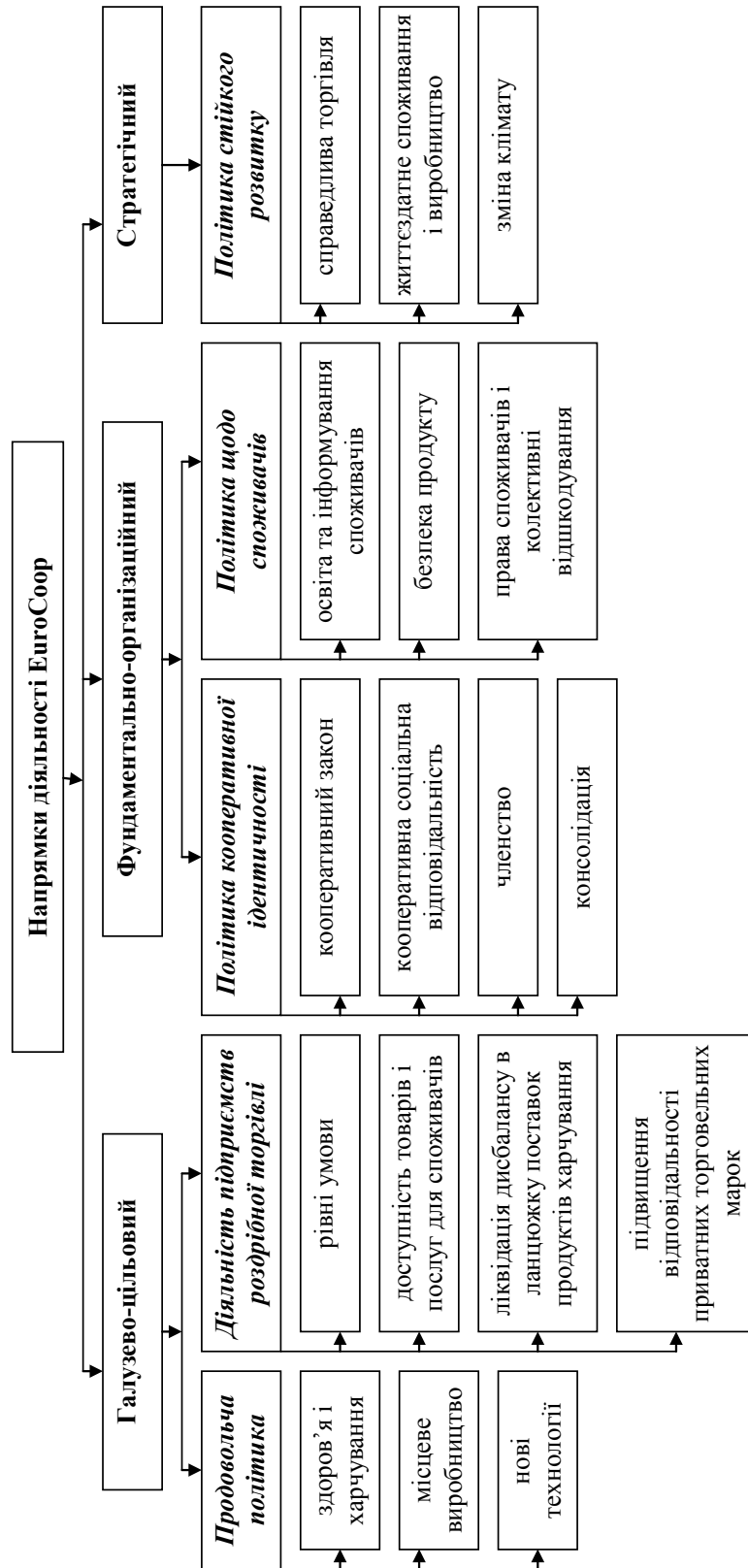

Рис. 3. Напрямки діяльності EuroCoop

Джерело: узагальнено автором

умови; доступність товарів і послуг для споживачів, ліквідація дисбалансу в ланцюжку поставок продуктів харчування, роль приватних марок.

Фундаментально-організаційний напрямок діяльності ґрунтується на засадничих особливостях функціонування підприємств і організацій кооперативної форми господарювання, що знаходить своє відображення у політиці кооперативної ідентичності та політиці щодо споживачів.

Кооператив, з одного боку, є автономною асоціацією осіб, об'єднаних на добровільних засадах для задоволення своїх загальних економічних, соціальних і культурних потреб і прагнень на основі спільного володіння і демократичного контролю підприємств. З іншого боку, кооперативи – це підприємства, засновані на цінностях самопомоги, відповідальності за себе, демократії, рівності, приватного капіталу і солідарності. Ключовими акцентами політики кооперативної ідентичності є кооперативний закон, кооперативна соціальна відповідальність, членство, консолідація.

Головними пріоритетами діяльності європейської мережі споживчої кооперації є права, прагнення і інтереси споживачів, як безпосередніх власників підприємств і організацій. Ключовими акцентами політики щодо споживачів є освіта та інформування споживачів; безпека продукту, права споживачів і колективні відшкодування.

Крім того, організаційними цілями діяльності об'єднання є сприяння реалізації завдань Міжнародного кооперативного альянсу і підтримка політики та ініціатив на національному рівні, спрямованих на розвиток національних кооперативних мереж.

В найближчі роки основні напрямки діяльності EuroCoop (як і національних кооперативних альянсів, секторальних груп, окремих кооперативів та пайовиків) пов'язані з реалізацією проекту Міжнародного кооперативного альянсу «Кооперативне десятиріччя впевненого росту», стратегія якого містить п'ять складових і спрямована на забезпечення подальшого розвитку світової кооперативної мережі шляхом любощання основних переваг кооперативної бізнес-моделі господарювання [10]:

- участь: кооперативна бізнес-модель дає людям можливість участі;
- сталість: кооперативна бізнес-модель створює економічну, соціальну і екологічну сталість;
- ідентичність: кооперативна бізнес-модель, будучи ідентичною (визначається цінностями й принципами кооперації), розміщує людину в основу процесу прийняття рішень;
- правові рамки: кооперативна бізнес-модель потребує гарантованих сприятливих правових норм для свого зростання;
- капітал: кооперативна бізнес-модель потребує кооперативного капіталу зі строгим членським контролем.

Взаємопов'язаність складників проекту формують його цілісність і визначають головні цілі діяльності міжнародних організацій координації кооперативного руху на сучасному етапі: вивести участь у межах членства і управління на новий рівень; розвивати кооперативи як гарантів сталості; забезпечити кооперативну ідентичність; гарантувати сприятливі правові рамки для кооперативного зростання; забезпечити надійний кооперативний капітал, гарантуючи членський контроль.

Висновки. Головна тенденція розвитку сучасного кооперативного руху – активізація міжнародного співробітництва на регіональному й світовому рівнях. В умовах глобалізації економіки та інформаційної революції економічна доцільність активізації співпраці кооперативних організацій знаходить своє відображення в більш ефективному механізмі ресурсного забезпечення діяльності, модернізації виробництва, впровадженні нових технологій, обміні досвідом і підготовці кадрів тощо. Як свідчить світовий досвід, суттєвим фактором успішної діяльності національних кооперативних систем є використання існуючої єдності кооперативного руху і його економічного та соціального потенціалу.

На жаль, на сьогодні українська кооперація неповною мірою використовує позитивний досвід розвитку міжнародного кооперативного сектора, недостатньо використовується потенціал участі Укркоопспілки в міжнародних кооперативних організаціях (особливо МКА та європейських кооперативних інституціях) для налагодження економічних зв'язків, побудованих на кооперативній основі. Як член Міжнародного кооперативного альянсу (МКА) Укркоопспілка з 1992 р., використовуючи досвід кооперативних організацій інших країн світу, докладає зусиль до участі у розвитку світового кооперативного руху: прагне розвивати партнерські відносини з більшістю національних кооперативних організацій МКА, брати активну участь у роботі його спеціалізованих комітетів.

Ставши членом Euro Coop з 2012 року, українська споживча кооперація зайняла гідне місце серед європейських споживчих спілок. Незважаючи на значну активізацію останнім часом співробітництва споживчої кооперації України з цією авторитетною європейською кооперативною інституцією, перспективними напрямками подальшої співпраці можуть стати участь у навчаннях та тренінгах, спільних консультаціях (щодо питань запровадження стратегії сталого розвитку у сферах виробництва та споживання, захисту довкілля та підвищення екологічної чистоти продукції тощо), пошук ділових партнерів серед кооперативних підприємств з 19 європейських споживчих спілок для реалізації спільних інвестиційних та зовнішньоторговельних проектів, отримання доступу до програм технічної допомоги Євросоюзу.

Слід зазначити, що сьогодні існують усі необхідні історичні та інституціональні передумови для розвитку міжнародного економічного співробітництва споживчої кооперації України. В сучасних умовах стратегічною метою розвитку споживчої кооперації повинно стати максимальне використання всіх переваг та потенційних можливостей співпраці з європейськими та світовими кооперативними інституціями. Запозичення зарубіжного досвіду розвитку кооперативних систем та міжнародне кооперативне співробітництво дозволять не лише інтенсифікувати розвиток кооперативного сектора української економіки, а й модернізувати і оптимізувати всю національну економіку.

Все вищезазначене свідчить про сформованість гідних організаційно-правових засад міжнародного кооперативного співробітництва і створення сприятливих умов для функціонування і розвитку кооперативної діяльності в світі.

Список літератури:

1. Вісин В.В., Вісіна Т.М., Кравчук П.Я. Основні тенденції розвитку міжнародного кооперативного руху на сучасному етапі. *Науковий вісник УНУ*. 2017. Випуск 15. Ч. 1. С. 54–59.
2. Земзюліна Н.І. Міжнародне кооперативне співробітництво: установчі, юридичні та економічні засади. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. 2016. Випуск 92. С. 92–96.
3. Кооперативы в процессе социального развития. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 19.12.2001 г. URL: <http://www.copacgva.org/publications/un/a64132r.pdf> (дата звернення: 07.04.2020).
4. Семів С.Р. Фактори розвитку міжнародного кооперативного руху в умовах глобалізації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 21.11. С. 5–11.
5. Современные тенденции мирового кооперативного движения. URL: <http://www.sibupk.nsk.su/public/chairs/cooper/TeorCoop/Histry/g/7.htm#3> (дата звернення: 07.04.2020).
6. Davies Robert. Collaboration Between Co-operatives. Review of International Co-operation. Vol. 61, No. 2. URL: <http://www.wisc.edu/uwcc/ivic/orgs/ica/pubs/review/vol-88-/12.html> (дата звернення: 07.04.2020).
7. European Community of Consumer Co-operatives. URL: <http://www.eurocoop.org/en> (дата звернення: 07.04.2020).
8. ICA Structure. URL: <http://www.ica.coop/ica/structure.html>; Statutes, ICA. URL: <http://www.ica.coop/ica/2009-ica-statutes.pdf> (дата звернення: 07.04.2020).
9. Successful Cooperative Development Models in East & Central Europe. Report of the COPAC Open Forum. 26-27 October 2014, Berlin. URL: <http://www.wisc.edu/uwcc/ivic/orgs/ica/pubs/studies/Co-operatives-in-Eastern-and-Central-Europe/html> (дата звернення: 07.04.2020).
10. The International Co-operative Alliance. URL: <http://www.ica.coop/en/international-co-operative-alliance> (дата звернення: 07.04.2020).

References:

1. Visyn, V.V., Visyna, T.M., & Kravchuk, P.Ia. (2017). Osnovni tendentsii rozvytku mizhnarodnoho kooperatyvnoho rukhu na suchasnomu etapi [The main tendencies of the development of the international cooperative movement at the present stage]. *Naukovyi visnyk UNU – Scientific herald of the University of UNU*, vyp. 15, ch. 1, pp. 54–59. (in Ukrainian)
2. Zemzyulina, N.I. (2016). Mizhnarodne kooperatyvne spivrobotnytstvo: ustanovchi, yurydychni ta ekonomichni zasady [International cooperative cooperation: founding, legal and economic principles]. *Zbirnyk naukovykh pracz «Gileya: naukovyj visnyk» – Collection of scientific works "Gileya: scientific bulletin"*, vyp. 92, pp. 92–96. (in Ukrainian)
3. Kooperativy v protsesse sotsial'nogo rozvitiya. Rezolyutsiya, prinyataya General'noy Assambleyey OON 19.12.2001 g. [Cooperatives in the process of social development. Resolution adopted by the UN General Assembly on December 19, 2001]. URL: <http://www.copacgva.org/publications/un/a64132r.pdf> (accessed 07 April 2020).
4. Semiv, S.R. (2012). Faktory rozvytku mizhnarodnoho kooperatyvnoho rukhu v umovakh hlobalizatsii [Factors of the development of the international cooperative movement in the conditions of globalization]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific herald of NLTU of Ukraine*, vyp. 21.11, pp. 5–11. (in Ukrainian)
5. Sovremennyye tendentsyy myrovoho kooperatyvnoho dyvzheniya [Contemporary trends of the world cooperative movement]. URL: <http://www.sibupk.nsk.su/public/chairs/cooper/TeorCoop/Histry/g/7.htm#3> (accessed 07 April 2020).
6. Davies Robert. Collaboration Between Co-operatives. Review of International Co-operation. Vol. 61, No. 2. URL: <http://www.wisc.edu/uwcc/ivic/orgs/ica/pubs/review/vol-88-/12.html> (accessed 07 April 2020).
7. European Community of Consumer Co-operatives. URL: <http://www.eurocoop.org/en> (accessed 07 April 2020).
8. ICA Structure. URL: <http://www.ica.coop/ica/structure.html>; Statutes, ICA. URL: <http://www.ica.coop/ica/2009-ica-statutes.pdf> (accessed 07 April 2020).
9. Successful Cooperative Development Models in East & Central Europe. Report of the COPAC Open Forum. 26-27 October 2014, Berlin. URL: <http://www.wisc.edu/uwcc/ivic/orgs/ica/pubs/studies/Co-operatives-in-Eastern-and-Central-Europe/html> (accessed 07 April 2020).
10. The International Co-operative Alliance. URL: <http://www.ica.coop/en/international-co-operative-alliance> (accessed 07 April 2020).